

Perustuslakivaliokunta

Hallituksen kertomus kielilainsäädännön soveltamisesta 2017

JOHDANTO

Vireilletulo

Hallituksen kertomus kielilainsäädännön soveltamisesta 2017 (K 18/2017 vp): Asia on saapunut perustuslakivaliokuntaan mietinnön antamista varten.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- kieliasianneuvos Corinna Tammenmaa, oikeusministeriö
- ylitarkastaja Vava Lunabba, oikeusministeriö
- lääkintöneuvos Timo Keistinen, sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö
- puheenjohtaja, professori Pirjo Hiidenmaa, Kieliasian neuvottelukunta
- sihteeri, ylitarkastaja Maria Soininen, Kieliasian neuvottelukunta
- saamen kieliturvasihtööri Anne Kirste Aikio, saamelaiskäräjät
- erityisasiantuntija, syrjintätiimin vetäjä Robin Harms, Yhdenvertaisuusvaltuutetun toimisto
- pääsihteeri Markus Österlund, Svenska Finlands folkting
- pääsihteeri Henna Huttu, Valtakunnallinen romani- ja romaniasian neuvottelukunta (RONK)
- puheenjohtaja Lena Wenman, Finlandssvenska teckenspråkiga r.f.
- johtaja Kaisa Alanne, Kuurojen Liitto ry
- erityisasiantuntija Marika Rönnberg, Kuurojen Liitto ry

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:

- professori Markku Suksi

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Yleistä kielikertomuksesta

Valtioneuvosto antaa kielilain 37 §:n mukaan vaalikausittain eduskunnalle kertomuksen (jäljempänä myös kielikertomus) kielilainsäädännön soveltamisesta ja kielellisten oikeuksien toteutumisesta sekä tarpeen mukaan muistakin kielioloista. Kertomuksessa tulee käsitellä suomen ja ruotsin kielen lisäksi ainakin saamen kieltä, romanikieltä ja viittomakieltä. Kertomus on nyt annettu eduskunnalle ensimmäistä kertaa itsenäisenä asiakirjana. Aiemmat valtioneuvoston kielikertomukset on annettu hallituksen vuosikertomuksen oheisaineistona.

Valiokunnan mietintö PeVM 2/2018 vp

Vuoden 2017 kertomuksessa käsitellään edellisen kertomuksen jälkeen tehtyjä kieliä koskevia säädösmuutoksia ja toteutettuja hankkeita, Suomen kielioloja ja kieli-ilmapiiiriä. Kertomuksessa tarkastellaan lisäksi erityisteemoina kielellisten oikeuksien toteutumista sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa sekä perustuslakivaliokunnan edellyttämällä tavalla kielellisten oikeuksien toteutumista valtionyhtiöissä (ks. PeVM 1/2014 vp, s. 4/I). Kertomuksessa kuvataan lisäksi tulevaisuuden mahdollisuuksina ja haasteina digitalisaatiota ja kotoutumista kielellisten oikeuksien näkökulmasta.

Kielikertomus antaa hyvän ja kattavan kuvan etenkin kansalliskielten, suomen ja ruotsin, asemasta Suomessa. Kertomuksessa kuvataan selkeästi ja havainnollisesti Suomen kielioloja ja eri kieliryhmien asemaa. Kertomus toteuttaa kaiken kaikkiaan hyvin tavoitettaan lisätä päätöksentekijöiden, viranomaisten ja kansalaisten tietämystä eri kieliryhmien kielioloista. Samalla se antaa eduskunnalle mahdollisuuden vaikuttaa kielellisten oikeuksien toteuttamisen linjauksiin. Perustuslakivaliokunta pitää tärkeänä myös sitä, että valmistelussa on kuultu eri kieliryhmiin kuuluvien ja sidosryhmien käsityksiä kielellisten oikeuksien toteutumisesta ja siten huolehdittu kieliryhmien omien näkemysten esille tulemisesta.

Viittomakieltä koskevia näkökohtia

Viittomakieltä käyttävien oikeudet turvataan perustuslain 17 §:n 3 momentin mukaan lailla. Vuonna 2015 voimaan tulleen, puitelainomaisen viittomakielilain lisäksi keskeistä viittomakieliä koskevaa sääntelyä on muun muassa koulutusta ja sosiaali- ja terveydenhuoltoa koskevissa laeissa sekä vammaisten henkilöiden tulkkaukspalvelusta annetussa laissa.

Suomessa käytetään suomalaista ja suomenruotsalaista viittomakieltä. Suomenruotsalainen viittomakieli on vakavasti uhanalainen kieli. Perustuslakivaliokunta kiinnittää huomiota siihen, että vuonna 2016 on valmistunut oikeusministeriön selvitys suomenruotsalaisen viittomakielen kokonaistilanteesta. Valiokunta pitää lisäksi tärkeinä suomenruotsalaisen viittomakielen elvyttämiseen liittyviä toimenpiteitä, kuten tulkkaukoulutuksen aloittamista.

Kielikertomuksessa käsitellään kysymystä viittomakielisten palveluiden toteutumisesta sosiaali- ja terveydenhuollossa. Perustuslakivaliokunta on maakunta- ja sote-uudistusta koskevassa lausunnossa kiinnittänyt huomiota viittomakieliä käyttävien kielellisten oikeuksien toteutumiseen sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa ja viranomaisten ja muiden julkista hallintotehtävää hoitavien velvollisuuteen edistää viittomakieltä käyttävän mahdollisuuksia käyttää omaa kieltään ja saada tietoa omalla kielellään (PeVL 26/2017 vp, s. 62). Valiokunta toistaa aikaisemman käsityksensä siitä, että on tärkeätä huolehtia suomalaista ja suomenruotsalaista viittomakieltä käyttävien kielellisistä oikeuksista sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksen käytännön toteuttamisen suunnittelussa (ks. myös PeVL 34/2017 vp, s. 2).

Perustuslakivaliokunta on lisäksi kiinnittänyt jo aikaisemmin huomiota tulkkaukspalveluiden järjestämiseen (PeVM 10/2014 vp, s. 5/I, PeVL 34/2017 vp, s. 2). Valiokunta pitää valitettavana, että aikaisemmin esille nostetut epäselvyydet tulkkauksen järjestämisvastuussa ja sisällössä ovat kielikertomuksen perusteella edelleen ajankohtaisia. Valiokunta painottaa, että tulkkauksen saatavuutta ja järjestämistä tulee tarkoin seurata ja havaittuihin epäkohtiin puuttua.

Valiokunnan mietintö PeVM 2/2018 vp

Lasten asema

Kielikertomuksessa on lapsia koskevana erityiskysymyksinä käsitelty ruotsinkielisten nuorisopsykiatrian palveluiden saatavuutta, lastensuojelua ja huostaanottoa sekä lapsen oikeutta viittomakieleen.

Perustuslakivaliokunta on viittomakielilakia koskevassa mietinnössä pitänyt tärkeänä lapsen oman kielen turvaamista. Valiokunta on kiinnittänyt huomiota myös muun muassa YK:n lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen 30 artiklaan, jonka mukaan vähemmistöryhmään tai alkuperäiskansaansa kuulavalta lapselta ei saa kieltää oikeutta nauttia yhdessä ryhmän muiden jäsenten kanssa omasta kulttuuristaan ja käyttää omaa kieltään (PeVM 10/2014 vp, s. 3/II). Valiokunta on korostanut oman kielen oppimisen merkitystä ja pitänyt tärkeänä, että jokaiselle lapselle ja hänen perheelleen turvataan mahdollisuudet saada riittävästi viittomakielen opetusta niin, että lapsen oikeus omaan kieleen toteutuu ja koko perheelle luodaan mahdollisuudet toimivaan vuorovaikutukseen yhteisen kielen avulla (PeVM 10/2014 vp, s. 3—4).

Perustuslakivaliokunta kiinnittää vastaavasti huomiota lapsen oman kielen oppimisen merkitykseen myös muiden kuin viittomakielen osalta. Valiokunta pitää tärkeänä esimerkiksi riittäviä ja asianmukaisia oppimateriaaleja sekä kielipesätoiminnan jatkamista.

Perustuslakivaliokunta painottaa lisäksi omankielisen kohtaamisen merkitystä sosiaali- ja terveydenhuollossa. Valiokunta pitää selvänä, että asian merkitys korostuu erityisesti lasten osalta ja silloin, kun lapsi on erityisen haavoittuvassa tilanteessa (esim. huostaanottotilanteet; ks. kielikertomuksen s. 82—83, 98—101).

Kieli-ilmapiiri

Kielikertomuksessa on erillinen kieli-ilmapiiriä koskeva jakso (s. 40—52). Perustuslakivaliokunta kiinnitti edellisen kielikertomuksen yhteydessä huomiota tuolloisessa kertomuksessa todettuun asenteiden koventumiseen eri kieliryhmiä kohtaan. Valiokunta piti suotavana, että hallituksen johto ottaa asian esille ja korostaa suvaitsevaisuutta eri kieliryhmiä kohtaan (PeVM 1/2014 vp, s. 4/II).

Perustuslakivaliokunta pitää huolestuttavana kielikertomuksen (s. 41) mainintaa siitä, että Kieli-barometri 2016 -selvityksen ja oikeusministeriön saamien lausuntojen ja kyselyjen valossa yleinen kieli-ilmapiiri näyttäisi koventuneen edellisen kielikertomuksen antamisen jälkeen.

Perustuslakivaliokunta kiinnittää lisäksi huomiota Euroopan neuvoston ministerikomitean hyväksymään päätöslauselmaan kansallisten vähemmistöjen suojelua koskevan puiteyleissopimuksen täytäntöönpanosta Suomessa (CM/ResCMN(2017)1, 15.3.2017). Ministerikomitea kehottaa viranomaisia ryhtymään välittömästi toimenpiteisiin muun muassa ennakkoluulojen ja jännitteiden ilmapiirin lieennyttämisessä tehostamalla esimerkiksi pyrkimyksiä torjua kaikenlaista suvaitsemattomuutta, rasismia ja muukalaisvihaa.

Valiokunnan mietintö PeVM 2/2018 vp

Kielikertomuksessa (s. 40) arvioidaan, että kieli-ilmapiiiriin vaikuttaa myös ihmisten tietoisuus Suomen kieliryhmistä sekä kielellisistä oikeuksista. Kertomuksessa pidetään mahdollisena, ettei Suomen kieliolojen monimuotoisuutta tunneta kovin hyvin.

Perustuslakivaliokunta korostaa kieliä ja kieliolojen monimuotoisuutta koskevan koulutuksen ja tietoisuuden lisäämisen merkitystä. Merkityksellistä on myös viranomaisten kielellisten oikeuksien tuntemus ja riittävä kielitaitovaranto (ks. myös esim. PeVL 12/2017 vp, s. 3—4, PeVL 26/2017 vp, s. 58—62).

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSEHDOTUS

Perustuslakivaliokunnan päätösehdotus:

Eduskunta hyväksyy kannanoton kertomuksen K 18/2017 vp johdosta.

Valiokunnan kannanottoehdotus

Eduskunnalla ei ole huomautettavaa kertomuksen johdosta.

Helsingissä 14.6.2018

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Annika Lapintie vas
varapuheenjohtaja Tapani Tölli kesk
jäsen Maria Guzenina sd
jäsen Anna-Maja Henriksson r
jäsen Hannu Hoskonen kesk
jäsen Ilkka Kantola sd
jäsen Kimmo Kivelä sin
jäsen Antti Kurvinen kesk
jäsen Mia Laiho kok
jäsen Leena Meri ps
jäsen Juha Rehula kesk
jäsen Wille Rydman kok
jäsen Arto Satonen kok
jäsen Ville Skinnari sd
jäsen Matti Torvinen sin

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Liisa Vanhala